Nu vooruit

D66

Europa verdient beter

Inhoud

5 **Inleiding**

6 **Europa zorgt voor werk en duurzame welvaart**

> Europa als één vrije interne markt
> Vrij verkeer van mensen binnen de Europese Unie
> Naar de meest concurrerende en duurzaamste economie
> Investeren in slimme groei: onderwijs, kennis en innovatie
> De euro is het fundament onder groei en welvaart

18 **In Europa koesteren we de vrijheid**

> Sterke waarborgen voor mensenrechten
> Ruimte voor diversiteit garanderen
> Pal staan voor privacy
> Gezamenlijk zorgen voor rechtvaardig en effectief asielbeleid

24 **Europa: onze stem in de wereld**

> Hervormingen voor een krachtige stem in de wereld
> Meer defensiesamenwerking
> Europa als voorvechter van internationale rechtsorde
> Via internationale handel naar vrede, veiligheid en welvaart

30 **De Europese Unie moet beter: democratischer, transparanter, slagvaardiger**

> Transparant bestuur
> Een moderne EU-begroting
> Een federaal ideaal

36 **Richtingwijzers D66**

Dit is het concept verkiezingsprogramma van D66 voor de verkiezingen van het Europees Parlement in 2014. Het partijcongres, bijeen op 7 en 8 februari, zal het programma vaststellen. De inhoud geeft richting aan de standpunten van D66 Europarlementariërs die bij die verkiezingen verkozen worden. Dit programma moet gezien worden in samenhang met het verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen najaar 2012.

Nu vooruit D66

Europa verdient beter

Naar een veel beter Europa

Europa maakt zich op voor verkiezingen. 500 miljoen mensen bepalen met hun stem de toekomst van ons continent. Europese integratie bracht duurzame vrede en veiligheid. Europese integratie bracht economische groei en welvaart. Die verworvenheden zijn niet vanzelfsprekend. Voor een vrije en welvarende toekomst moeten we verder bouwen aan een sterk Nederland in een sterk Europa. Nu hebben we de kans die volgende stap te zetten. D66 durft die keuze te maken. In een wereld met steeds meer afhankelijkheid over grenzen heen vormt Europese integratie het fundament onder onze individuele vrijheid.

Ooit was Europa een toekomstdroom. Nu is Europa een dagelijkse werkelijkheid geworden. In de afgelopen 60 jaar is Nederland tot in zijn haarvaten verbonden geraakt met Europa. D66 is ervan overtuigd dat die samenwerking onmisbaar is voor een vrije en welvarende toekomst van ieder individu. In een wereld waar uitdagingen als veiligheid, energie, verduurzaming en immigratie grenzen overschrijden, is een slagvaardig Europa cruciaal. Door onderlinge relaties, verbondenheid, begrip en verdraagzaamheid vormt Europese integratie een waarborg voor individuele vrijheid en vrede. Juist voor Nederland. Geen land is voor zijn veiligheid, zijn politieke gewicht in de wereld en zijn economische welvaart zo afhankelijk van intensieve samenwerking met de landen om ons heen. Daarom moeten wij voorop lopen in het beter maken van de Europese Unie.

De Unie kent nog vele gebreken. We zitten in een crisis die nu al meer dan 5 jaar duurt. Economisch én politiek. Te veel mensen, vaak jongeren, zijn werkloos, de economie staat stil, overheidsbegrotingen komen maar niet op orde. In een wereld waarin niet langer landen, maar steeds meer de continenten de toon zetten, verliest Europa stapje voor stapje aan invloed. Toch aarzelt Europa om die fundamentele problemen aan te pakken. Wordt op de rem getrapt door Europese leiders die geen grip op de problemen krijgen. Waarom stellen zij het nationaal belang boven het Europees belang, boven het algemeen belang? Wanneer gaan zij de begrijpelijke zorgen van mensen echt serieus nemen?

Want mensen maken zich zorgen. Over de toekomst van de euro. Over hun pensioenen en spaargeld. Over de reikwijdte en de omvang van Europa. Over de ondoorzichtige besluitvorming over hun hoofden heen. Over de ondoordringbare bureaucratieën die in de weg staan van slagvaardig handelen. Over de kostbare verdeeldheid onder Europese leiders.

Om bij de volgende Europese verkiezingen in 2019 niet nog steeds met een verdeeld en machteloos Europa te zitten, moeten we nu vooruit. Er wachten Europa uitdagingen van wereldformaat. Klimaat, energie, grondstoffenschaarste, veiligheid en migratie. De vraag is: hoe ga je daar als politiek mee om? Wijs je op de bedreigingen of de kansen? Praat je mensen naar de mond of bied je perspectief? Een enkele partij kiest bewust voor de afbraak van Europa. De meeste andere partijen benoemen gretig wat er mis is, maar zwijgen als gevraagd wordt naar oplossingen. Niets doen en visieloos doormodderen brengen ons niet verder.

D66 is ervan overtuigd dat Europa veel beter kan. Veel beter moet. Veel beter verdient. Problemen los je niet op door lijdzaam toe te kijken, maar door daadkrachtig op te treden. Wij treden de toekomst van ons continent met vertrouwen tegemoet.
Nu is dé kans te kiezen voor een Europa dat duurzame economische groei aanjaagt en ons een sterke stem in de wereld geeft. Nu is dé kans te kiezen voor een transparanter en democratischer Europa. Nu is dé kans vrijheid, rechtsgelijkheid, ruimte voor diversiteit, verdraagzaamheid en verbondenheid zeker te stellen voor alle mensen in Europa en deze waarden met kracht in de rest van de wereld uit te dragen.

Europa staat aan de vooravond van de verkiezingen van het Europees Parlement. 500 miljoen Europeanen krijgen de kans om te kiezen. D66 kiest ook. Wij willen nu vooruit. Europa beter maken, slagvaardiger, democratischer. D66 kiest voor een sterk Nederland in een sterk Europa.

Marty Smits
(Voorzitter Programmacommissie D66)

Robert Farla, Kirsten Nienhuis, Timo Kansil,
Joost Sneller, Michiel Hendrix, Anne van Meer,
Jieskje Hollander
(Leden Programmacommissie D66)

Europa zorgt voor werk en duurzame welvaart

> Europa als één vrije interne markt

> Vrij verkeer van mensen binnen de Europese Unie

> Naar de meest concurrerende en duurzaamste economie

> Investeren in slimme groei: onderwijs, kennis en innovatie

> De euro is het fundament onder groei en welvaart

De Europese Unie is voor Nederland van economisch levensbelang. Wij zijn een handelsnatie. Onze vrije export naar EU-lidstaten levert jaarlijks 120 miljard euro op. Anderhalf miljoen Nederlanders danken hun baan aan de export naar EU-landen. De Europese vrije interne markt moet de komende jaren worden vervolmaakt. Voor diensten, voor digitale ondernemers en voor grensoverschrijdend vervoer. Vrij verkeer van werknemers is daarbij voor D66 een groot goed. D66 wil deze mobiliteit van arbeid bevorderen, met oog voor sociale

gevolgen. Handel met landen buiten de Europese Unie moet eenvoudiger worden. **Een vrije interne markt en vrije handel met onze omgeving creëert onmiddellijk welvaart en werk.**

Een gezonde Europese economie is duurzaam en groen. Een gezonde economie zorgt voor een hoge levensstandaard, maar maakt niet méér op dan onze planeet ons kan geven. Nederland is te klein om zelf de omslag te bewerkstelligen. De overgang naar zo'n groene economie kan alleen op Europees niveau slagvaardig worden ingezet. D66 strijdt voor een Europese economie van hergebruiken in plaats van opmaken. Een economie waarin we voorop lopen met groene technologie en groene banen. Waar consumenten in staat zijn weloverwogen keuzes te maken. Waar natuur en biodiversiteit beschermd en hersteld worden. Waar alle hulpbronnen op duurzame wijze worden beheerd. Op land, op zee en in de lucht.

Investeren in slimme economische groei is investeren in de kansen van Europa. Europa moet meer investeren in onderwijs en onderzoek, beter gebruik maken van nieuwe informatie- en communicatie-technologieën en door innovatie beter inspelen op maatschappelijke uitdagingen. Investeren in de toekomst van mensen, niet in de economie van gisteren. Dat is de beste manier om Nederland en Europa uit de crisis te halen. Groei creëert nieuwe bedrijvigheid en nieuwe banen. Groei is meer dan geld alleen. Groei gaat om welzijn. Groei is de zuurstof van onze samenleving. Groei jaag je als overheid niet aan door niets te doen of door verandering tegen te houden. Groei breng je door hervorming van de economie, door het versterken van de interne markt en door ruimte te maken voor investeringen in onderwijs en innovatie.

Het fundament voor concurrerende en duurzame groei is een Europese monetaire unie die toekomstbestendig en gezond is.

De euro heeft handel tussen lidstaten eenvoudiger en goedkoper gemaakt en de economische samenhang en integratie tussen landen bevorderd. Daarmee vormt de euro voor D66 een fundament onder onze groei en welvaart. Toch sluiten wij onze ogen niet voor de fundamentele problemen met onze munt. Het gemak waarmee landen regels voor gezonde financiën aan hun laars lapten, staat ons helder voor de geest. D66 wil de problemen voortvarend aanpakken. Alleen zo komen we in heel Europa tot gezonde overheidsfinanciën, gezonde banken en economieën die naar elkaar toe groeien.

Europa als één vrije interne markt

Versterken van de interne markt
We laten kansen liggen met de Europese interne markt. Het vrij verkeer van diensten, van juridische diensten tot verzorging, is in de praktijk nauwelijks 'vrij' te noemen. Door barrières weg te nemen creëren we meer kansen op werk en economische groei. De dienstenrichtlijn moet niet alleen met dubbele inzet worden toegepast, maar ook worden uitgebreid naar andere sectoren, bijvoorbeeld medische diensten. D66 pleit voor het terugdringen van het aantal beschermde beroepen, van rijinstructeur tot luchtverkeersleider.

Wij willen alle ruimte voor start-ups. Daarbij biedt e-commerce een enorm potentieel. Ter bevordering hiervan moet er zo snel mogelijk een open Europese markt voor veilige betalingen komen. Nationale barrières nemen we weg door geharmoniseerde normen en regels over zaken als algemene voorwaarden, leverplichten, klachtenrechten en teruggave van producten. Door het eenduidig garanderen van de rechten van consumenten in een open Europese markt beschermen we de consument én bevorderen we de handel.

Eén Europese energiemarkt
Europa geeft per jaar 500 miljard euro uit aan de import van fossiele brandstoffen. Dat moet anders. Om te komen tot een duurzame en toekomstbestendige energievoorziening, is het cruciaal dat we binnen Europa samen optrekken. **Samen investeren in betere transportverbindingen tussen landen en ruimte maken voor meer uitwisseling van energie.** Dan kunnen wij er in slagen energiekosten te beheersen. Dan kunnen we snel de transitie maken naar een duurzame, CO_2-arme energievoorziening. **Dan kunnen we ons minder afhankelijk maken van Rusland en de Arabische landen voor gas en olie.**

Wegnemen barrières voor grensoverschrijdend vervoer
Afzonderlijke nationale regels blokkeren te vaak grensoverschrijdend vervoer. D66 wil dat de lidstaten heldere Europese vervoersstandaarden afspreken. Van wegenvignetten tot eisen aan rij- en rusttijden. Van rijbewijzen tot veiligheidssystemen op het spoor en verbetering van gebrekkige spoor- en wegverbindingen.

Een gemeenschappelijk Europees luchtruim
Vliegtuigen moeten nu in Europa nog te vaak omvliegen en de luchtverkeersleiding is nog te versnipperd. D66 wil zo snel mogelijk naar één Europees luchtruim. Dit maakt vliegen veiliger, goedkoper en energie-efficiënter. Wij willen dat de Europese Commissie namens de Europese Unie als één blok met andere landen onderhandelt over luchtvaartverdragen.

Europees betalen en bankieren
Eén interne markt voor betaalverkeer maakt de handel en economische activiteiten tussen landen eenvoudiger en goedkoper. Betaal- en creditkaarten en systemen waarmee we geld overboeken, ook via internet en mobiele telefoon, moeten beter op elkaar aansluiten. Het meenemen van je rekeningnummer bij een overstap naar een andere bank moet door heel Europa eenvoudiger worden, net als schuldeninning over grenzen heen. Dit alles is beter voor bedrijven en consumenten.

Eén Europese digitale markt
Mensen bewegen zich digitaal makkelijker over grenzen dan fysiek. D66 wil daarom de muren tussen landen in de digitale wereld slechten. Europese internettoegang voor hetzelfde tarief als in het thuisland. Meer grensoverschrijdende e-commerce. Open standaarden op Europees niveau en Europese data

die via deze open standaarden beschikbaar komt. Wij willen gegarandeerde netneutraliteit, omdat dat een gelijk speelveld creëert en ruimte biedt voor innovatie. D66 liep voorop in de strijd tegen de bedreiging van internetvrijheid door de ACTA-voorstellen (Anti-Counterfeiting Trade Agreement – Handelsovereenkomst ter bestrijding van namaak). Een tweede ACTA moet voorkomen worden. Dit vraagt om nieuwe spelregels. Voor D66 betekent dit een hoog beschermingsniveau van onze privacy, met voldoende ruimte om Europees te kunnen innoveren en ondernemen. Daarom ondersteunt D66 Europese initiatieven voor de modernisering en Europese harmonisering van het auteursrecht, waarbij dat auteursrecht niet mag leiden tot inperking van de internetvrijheid.

D66 heeft bereikt
- Anti-piraterij verdrag ACTA tegengehouden wegens bedreiging internetvrijheid

Digitale veiligheid

Digitalisering biedt ongekende kansen over grenzen heen. Daartegenover staan ook risico's. Net als de kansen wil D66 ook de risico's zoveel mogelijk Europees adresseren. Identiteitsdiefstal en –fraude zijn een groeiend en onvoldoende onderkend probleem. D66 wil een Europees meldpunt voor identiteitsfraude dat helpt de fraude in alle lidstaten te bestrijden. Europese samenwerking bij digitale opsporing is noodzakelijk. We zijn voor Europese afspraken over omgang met veiligheidslekken in computersystemen en software. Daarnaast is er gemeenschappelijk beleid nodig tegen kwaadwillende hackers, maar ook steun en vrijwaring van personen die veiligheidslekken melden (responsible disclosure). D66 bepleit ook Europese samenwerking op digitale defensie (zoals een Europese oefening op het gebied van cyberwarfare). Ten slotte moet, net als bij conventionele wapensystemen, de export van digitale wapens getoetst worden.

Bevorderen concurrentie

De consument, maar ook de economie in haar geheel, is gebaat bij gezonde concurrentie. Concurrentie dwingt tot efficiëntie en innovatie. Ook in tijden van crisis willen wij dat Europese en nationale mededingingsautoriteiten zeer actief en streng zijn. Er moet wel ruimte zijn om, onder transparant toezicht en met behoud van toegankelijkheid van markten, voorop te lopen in verduurzaming. In Europa moeten we de verhouding tussen interne marktregels rond staatsteun, aanbesteding en publieke diensten beter regelen. Wij willen uitzonderingen tot het minimum beperken. In ieder geval is een grondige evaluatie nodig van de huidige, zogenaamde horizontale, uitzonderingsregeling. De Europese Commissie heeft vastgesteld dat 40% van de staatssteun die in dat kader is verleend, niet volgens de regels is toegekend. Boven een bepaalde grens zijn Europese aanbestedingen een goed instrument om nieuwe toetreders en het MKB een echte kans te geven. Daarbij moet een eerlijke en transparante beoordeling van kwaliteit en prijs voorop staan. Administratieve lasten moeten tot een minimum worden beperkt.

Terugdringen regeldrukte

Overheden hebben een natuurlijke neiging steeds meer regels in te stellen. Die regeldrukte leidt tot hoge administratieve lasten en vormt een barrière tegen vernieuwing. D66 wil dat de Europese Commissie zich volledig richt op het terugdringen van administratieve lasten. D66 steunt het voortzetten van de Europese 'Actal' (Adviescollege toetsing regeldruk). Wetgeving moet worden getoetst op de gevolgen voor de regeldrukte. **Ook een horizonbepaling voor wetten kan helpen de regeldruk te verminderen. Zo wordt de politiek bij iedere regel die ophoudt te bestaan, gedwongen expliciet de afweging te maken of deze verlengd moet worden.**

Afstemmen van belastingregels

Ieder land heeft nu zijn eigen belastingstelsel. D66 wil dat dit zo blijft. Wel pleiten wij voor betere uitwisseling van informatie om belastingontduiking en -fraude te bestrijden en belastingparadijzen aan te pakken. Door het BTW-systeem te vereenvoudigen en binnen Europa meer te harmoniseren, kunnen we administratieve lasten terugdringen. Met het invoeren van een eenduidige grondslag voor het vaststellen van de vennootschapsbelasting kunnen bedrijven eenvoudiger in meerdere landen actief zijn.

Meer handel, eerlijke groei

Hoe meer handel en economische activiteit, hoe beter voor Europa en voor Nederland exportland in het bijzonder. Het wegnemen van handelsbarrières zal de economie snel, en zonder grote overheidsuitgaven, een stimulans geven. Een spoedige afronding van het EU-VS handelsverdrag zorgt voor economische groei en banen aan beide kanten van de Atlantische oceaan. Voor D66 zijn daarbij hoogwaardige bescherming van milieunormen en arbeidsomstandigheden, en strakke regels voor bescherming van persoonsgegevens een voorwaarde voor instemming. De EU moet samen met handelspartners optrekken tegen protectionisme, bijvoorbeeld in de BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China). Wereldwijde handelsregels blijven een belangrijk doel. De huidige bilaterale onderhandelingen kunnen een impuls geven aan de vastgelopen Doha-onderhandelingen. Bij al deze handelsovereenkomsten willen we niet alleen vrije, maar ook eerlijke en duurzame handel.

D66 heeft bereikt
- Aanjagen tot stand komen eerlijk nieuw handelsverdrag met Verenigde Staten

Vrij verkeer van mensen binnen de Europese Unie

Werken waar je wilt

D66 is groot voorstander van het vrij verkeer van werknemers binnen Europa. Dat geeft Nederlanders de vrijheid om in andere landen aan het werk te gaan. Omgekeerd kunnen we buitenlands talent naar ons land halen om knelpunten op de Nederlandse arbeidsmarkt op te lossen, zoals het tekort aan mensen met een technische achtergrond. Op langere termijn helpt het de krapte op de arbeidsmarkt door vergrijzing tegengaan en op korte termijn draagt het bij aan het oplossen van de grote jeugdwerkloosheid die Europa teistert. Om deze mobiliteit te vergroten willen wij een verbeterde erkenning van diploma's en beroepskwalificaties. Vrij verkeer van diensten en van werknemers moet ook nadrukkelijk worden geregeld voor de zorgsector en medische sector. Wanneer wij arbeidsvoorwaarden, regels over arbeidsomstandigheden en onderdelen van de sociale zekerheid beter op elkaar afstemmen, nemen we barrières voor mobiliteit weg. D66 vindt dat van personen die een beroep doen op Nederlandse sociale voorzieningen verwacht mag worden dat zij Nederlands leren.

Tegengaan oneerlijke concurrentie arbeidsmarkt

Terwijl vrij verkeer van goederen en kapitaal zich goed ontwikkelt, blijft vrij verkeer van personen achter. In het Europa van de open grenzen is er één open arbeidsmarkt. Het streven naar meer mobiliteit voor werknemers mag niet leiden tot uitbuiting van buitenlandse werknemers of uitholling van de arbeidsmarktpositie van Nederlanders. De huidige lappendeken van regelingen voor arbeidsmobiliteit en –migratie leidt tot misstanden en misbruik. Er moet dringend een vereenvoudiging komen, waarbij regels simpel, helder en eerlijk zijn. Bij een Europese arbeidsmarkt horen ook Europese werknemersrechten, zoals vastgelegd in het EU Handvest van de Grondrechten. Bestaande regels over zaken als arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, veiligheid en gezondheid op het werk, moeten veel beter worden nageleefd. Schijnconstructies moeten actief worden bestreden. Deze taak ligt primair bij onze nationale overheid en arbeidsinspectie, die hiervoor de benodigde tijd en middelen moet inzetten. Hierbij moet gegevensuitwisseling sterk verbeterd worden.

Opruimen van praktische barrières voor mobiliteit binnen de Europese Unie

Wie verhuist naar een ander EU-land ervaart nog te veel problemen en onnodige obstakels. Verzekeringen kunnen niet worden meeverhuisd, internet- en telefoonaansluitingen moeten worden gewijzigd, auto's moeten worden herkeurd, stemmen is lastig en pensioenen kunnen niet worden meegenomen. Wie vanuit het buitenland een 0800- of 0900-nummer wil bellen, ooit bedoeld om meer gemak voor mensen te creëren, slaagt er niet in een verbinding tot stand te brengen. D66 wil dat er een

actieplan komt om deze praktische problemen aan te pakken. Alleen zo zorgen we ervoor dat de voordelen van een verenigd Europa voor iedereen binnen handbereik komen.

Moderne sociale zekerheid die aansluit bij mobiele mensen

In veel Europese landen, ook in Nederland, moet de sociale zekerheid worden gemoderniseerd. Regelingen gaan nog te vaak uit van traditionele gezinssituaties, banen voor het leven en het altijd werken binnen de grenzen van één land. D66 wil een moderne sociale zekerheid, die aansluit bij het werkende leven van vandaag. Flexibiliteit, diversiteit en mobiliteit moeten maximaal gefaciliteerd worden. Dat begint met regels voor grenswerkers. Rigide toepassing van het woon-/werklandbeginsel kan leiden tot schrijnende situaties.

Bij modernisering van ons pensioenstelsel wil D66 aandacht voor mensen die ervoor kiezen een langere periode in een ander land te wonen en te werken. Werken in het buitenland mag niet leiden tot onherstelbare gaten in de opbouw van pensioen. Een Europees pensioenvolgsysteem, waarmee je vanuit het buitenland zicht blijft houden op je lopende pensioenregeling in je thuisland, kan daarbij een nuttig instrument zijn.

Robuuste pensioenen

Nederland beslist, net als andere Europese lidstaten, zelf over de inrichting van zijn pensioenstelsel. Binnen de Eurozone zijn toekomstbestendige pensioenstelsels essentieel voor de stabiliteit van onze gezamenlijke munt. Daarom hebben lidstaten zich in het Stabiliteits- en Groeipact verplicht om pensioenstelsels toekomstbestendig en betaalbaar te maken.

Een toekomstbestendig pensioenstelsel houdt rekening met nieuwe arbeidspatronen en een evenredige belasting van verschillende generaties. In binnen- en buitenland zien wij meer en meer individuele pensioenoplossingen, waarbij mensen zelf op een eigen rekening sparen voor hun pensioen. Een beter werkende interne markt voor financiële dienstverlening zal de kwaliteit en prijs van dit soort producten verbeteren. Dat brengt een gezond pensioensysteem dichterbij.

Gezondheidszorg dichtbij mensen

D66 wil dat gezondheidszorg zoveel mogelijk dicht bij mensen georganiseerd wordt. De patiënt centraal met waar mogelijk eigen regie. Elke lidstaat richt de gezondheidszorg naar eigen inzicht in. Gezonde overheidsfinanciën en eerlijke concurrentie zijn daarbij van belang.

D66 wil dat Nederlandse zorgverzekeringen ook in het buitenland gelden. Mensen moeten zonder zorgen mobiel kunnen zijn. Daarnaast is er in grensgebieden behoefte aan afspraken over het optimaal aanbieden van zorg aan mensen aan beide kanten van de grens, bijvoorbeeld in Nederland, Duitsland en België. D66 wil daarnaast de kwaliteit van de zorg verbeteren door efficiënte toelating van geneesmiddelen zonder overbodige duplicatie. Door internationale erkenning van medische diploma's en werkervaring voor medisch talent. Door strenge Europese regels voor medische technologie en apps die innovatie niet belemmeren. Door kwaliteitsinformatie internationaal uit te wisselen. **D66 wil een Europese zwarte lijst voor artsen, zodat een geschorste arts niet over de grens weer aan het werk kan komen.** De uitstekende Nederlandse zorg maken wij, als exportproduct, meer toegankelijk voor mensen uit de rest van de Europese Unie.

Naar de meest concurrerende en duurzaamste economie

Groene groei

D66 streeft naar een radicale verduurzaming van onze samenleving en economie. Niet als doel op zich, maar vanuit onze waarden van rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid, ook voor komende generaties, en ons liberaal rentmeesterschap. D66 wil een Europese economie die niet draait om gebruiken en opmaken, maar om circuleren en hergebruiken. Van een op fossiele brandstoffen gebaseerde economie naar een 'biobased' economie. Waarin uiteindelijk alle gebruikte grondstoffen en energie zijn afgeleid uit hernieuwbare biologische bronnen. Waarin schoon loont en de vervuiler betaalt. Waarin we duurzame initiatieven aanjagen. Wij zien afval als grondstof. Hogere inzamelingsdoelen, hoogwaardig hergebruik en het voorkomen van verbranding moeten in Europese wetgeving worden vastgelegd. Met bedrijven en bedrijfstakken worden harde afspraken gemaakt over het uiteindelijk sluiten van grondstofketens. Met een 'Schengen' voor afval, waarbij transport van afval tussen landen zonder uitgebreide vergunningen mogelijk is, versnellen we de transitie naar een circulaire economie. Door een verschuiving van belastingen op arbeid naar belasting op grondstoffen en vervuiling moedigen we hergebruik aan. Het gebruik van duurzame biogrond- en brandstoffen mag niet ten koste gaan van voedselgewassen of de natuur. Daarom willen wij Europese criteria voor duurzame biobrandstoffen. De overheid geeft het goede voorbeeld bij duurzaamheideisen aan de opdrachten die zij verleent. Door negatieve externe effecten van vervuilend gedrag door te berekenen in prijzen van grondstoffen, kunnen we economische keuzes positief beïnvloeden. Zo pakt Europa de kans een wereldleider te zijn in deze groene economie van de toekomst.

D66 heeft bereikt

- Ambitieuze grondstoffenefficiëntie resolutie aangenomen

Ruimte voor duurzame vernieuwing

Duurzame innovaties botsen soms met bestaande regels. Het duurt te lang om steeds de betreffende regels te wijzigen. Om duurzame initiatieven aan te jagen wil D66 proeftuinen voor duurzame experimenten aanwijzen. In deze proeftuinen halen we tijdelijk de Europese en nationale regels weg die belemmerend werken voor duurzame vernieuwing, bijvoorbeeld voor een periode van 5 jaar. Wanneer specifieke mededingingsregels duurzame innovatie in de weg staan, moet het mogelijk zijn om, onder scherp toezicht, duurzame experimenten op te zetten.

Europa als voorloper in het oplossen van het klimaatprobleem

Nederland kan de klimaatverandering niet alleen oplossen. Bij opwarming van de aarde betalen we echter wel mede de rekening. D66 wil daarom nieuwe, bindende, internationale klimaatafspraken, waarin alle grote opkomende economieën meedoen. Na jarenlange stilstand komt er nu eindelijk beweging in zowel de VS als China. Nu heeft Europa de kans om door te zetten. D66 houdt daarom vast aan een ambitieus klimaatbeleid met bindende Europese klimaatdoelstellingen. De doelen voor 2050 staan al vast, een reductie met 80-95%. Ook voor 2030 willen wij snel ambitieuze en concrete doelen vaststellen, op basis van solide indicatoren: 45-50% CO_2-reductie, 30% energiebesparing en 30% duurzame energieproductie. Daarvoor is het van belang dat het emissiehandelssysteem in de periode tussen nu en 2020 beter werkt met een CO_2-prijs die hoog genoeg is om te innoveren. Dit vraagt om voldoende schaarste aan emissierechten om ook rekening te houden met de tussentijdse groei van hernieuwbare energie. Uitbreiding van het systeem met de sectoren luchtvaart en scheepvaart zal verder bijdragen aan de beoogde reductie.

Tegelijkertijd zullen we nationaal, regionaal en lokaal aan de slag moeten. Lokale klimaatagenda's, samenwerking met de private sector en de ontwikkeling van vernieuwende vormen van financiering, bijvoorbeeld via een groene investeringsbank, zijn daarbij noodzakelijk.

Snel naar een gezamenlijke duurzame energievoorziening

D66 wil naar een volledig duurzame energievoorziening in Europa in 2050. Bindende doelstellingen voor hernieuwbare energie én voor vermindering van het energieverbruik zijn noodzakelijk. De goedkoopste energie is immers de energie die je niet gebruikt. D66 wil alle milieuvervuilende subsidies en belastingvoordelen voor fossiele energie afbouwen en een CO_2-label voor alle fossiele brandstoffen. Voor een efficiënte omschakeling naar duurzame energie moeten de nationale energienetwerken in Europa op elkaar worden aangesloten en 'slimmer' worden. D66 wil dat Europa gaat investeren in zulke zogenaamde 'smart en super grids'. Pas dan kunnen we zonne- en windenergie uitwisselen op een Europese energiemarkt. Concurrentie op de energiemarkt en toegang en deelname door nieuwe ondernemers en mensen zelf zullen een positief effect hebben op de prijs. Door meer uniforme en consistente spelregels jagen we innovatie en vernieuwing aan. **Een slagvaardig Europa dat met één stem spreekt is op energiegebied een cruciale speler in de wereld. Europa moet naar een gezamenlijke aanpak richting energieleveranciers en doorvoer landen van buiten de Europese Unie.**

D66 heeft bereikt

- Afbouw subsidies die schadelijk zijn voor milieu

Duurzaam transport

D66 wil duurzaam transport stimuleren: liever over water en spoor dan over de weg of door de lucht. De Europese waterwegen vormen een milieuvriendelijker alternatief voor de weg. Dus moeten knelpunten worden aangepakt en de overgang van weg en spoor naar water verbeterd worden. Milieu- en kwaliteitsnormen voor scheepvaart en geluid- en trillingsnormen voor goederenvervoer per spoor moeten in EU-verband worden afgesproken. Europa moet versneld de omslag maken naar schone auto's. D66 durft ambitieus te zijn: in 2050 rijden er wat ons betreft alleen nog maar auto's zonder schadelijke uitstoot. Wij willen investeren in goede en op elkaar aansluitende spoornetwerken, voor reguliere en voor hogesnelheidstreinen.

Zorgen voor schone lucht

Luchtvervuiling houdt zich niet aan landsgrenzen. D66 neemt de gezondheidsrisico's van luchtverontreiniging zeer serieus. Er zijn nog steeds te veel mensen in Europa die dagelijks ongezonde lucht inademen. Als het om onze gezondheid gaat, kunnen we niet ambitieus genoeg zijn. Wij willen dat de lucht in Europa in 2020 kwalitatief zo verbeterd is dat er geen aanzienlijke schade meer wordt aangericht aan gezondheid en milieu.

Bescherm de Europese natuur

Europa is een mooi en veelzijdig continent met schitterende natuur. De natuur is echter op veel plekken versnipperd. De druk door de intensieve landbouw, verkeer en industrie is groot. Tegelijkertijd zien we herstel van natuur en de terugkeer van diersoorten. D66 kiest bewust voor het investeren in het behoud en versterken van een mooie, schone en veerkrachtige leefomgeving. Wij komen afspraken over de bescherming daarvan na. D66 wil de kernnatuurgebieden van Europa verbinden tot een grensoverschrijdend Europees natuurnetwerk. Alle Natura 2000 gebieden en de aangewezen soorten en habitats uit de Vogel- en Habitatrichtlijn moeten in 2020 in goede staat verkeren. In Europa's zeeën en de Atlantische oceaan vinden we in 2020 zeereservaten waar een gezond ecosysteem voorop staat.

D66 heeft bereikt
- Geld voor natuurbescherming op Antillen

Achteruitgang van biodiversiteit stoppen en omkeren

Diversiteit van soorten is essentieel voor de kracht van de natuur. In 2020 moet daarom de achteruitgang van biodiversiteit niet alleen gestopt zijn, maar hebben we ook beschadigde gebieden hersteld. De Europese Biodiversiteitstrategie tot 2020 moet uitgevoerd worden. Bescherming van biodiversiteit, in Europa en daarbuiten, wordt geïntegreerd in alle beleidsterreinen van de Europese Unie. **Omdat de aantasting van biodiversiteit wereldwijd een urgent probleem is, dient Europa mondiaal met één stem te spreken tegen bijvoorbeeld stroperij, ontbossing, overbevissing en de illegale handel in dierenproducten zoals ivoor.**

Europa is één van de grote inkopers van grondstoffen in de wereld. De eisen die wij stellen aan wat we kopen en aan de productie van grondstoffen hebben een direct effect op biodiversiteit, natuur en leefbaarheid in vooral Afrika, Latijns-Amerika en Azië. Daarom wil D66 dat wij alleen duurzame grondstoffen als gecertificeerd duurzaam hout en soja importeren. Dat begint met afspraken met grote afnemers, maar wordt op den duur een verplichting voor iedereen.

D66 heeft bereikt
- Verbod op fout hout
- Europees actieplan tegen wildlife crime
- Zeer ambitieuze biodiversiteit strategie 2020 aangenomen

Landbouw krachtig en duurzaam maken

De Europese landbouwsector moet sterk, innovatief en duurzaam zijn. Een radicale hervorming van het Europees landbouwbeleid is hard nodig. De huidige inkomenssteun moet versneld afgebouwd worden. Geen sector wordt sterker van structurele afhankelijkheid van subsidies.

D66 wil veel minder landbouwsubsidies. Deze worden alleen nog verstrekt voor het stimuleren van innovatie en het verminderen van de druk op milieu en natuur. Er mogen geen betalingen meer gaan naar personen die nauwelijks landbouwactiviteiten uitvoeren of niet het economische risico dragen van de landbouwactiviteiten. Wij willen het antibioticagebruik in de veehouderij om andere dan ziektebestrijdingredenen sterk terugdringen, omdat dit slecht voor onze gezondheid en voor het milieu is. Wij zien biotechnologie als kans en willen belemmeringen voor de toepassing ervan wegnemen. De keuzevrijheid voor de consument die dergelijke producten niet wil consumeren, blijft bestaan.

D66 wil boeren meer en actief bij natuurbeheer betrekken. Wij zien boeren als ondernemers die op eigen benen moeten kunnen staan. Waar boeren echter bijzondere maatregelen treffen om de natuur te beschermen, bijvoorbeeld door natuurbeheer of door geen of minder gif te gebruiken, kunnen ze daarvoor beloond worden.

Duurzaam vissen

Verduurzaming van de visserij is noodzakelijk en zorgt aantoonbaar voor gezondere natuur en een visserijsector met toekomst. Europa moet daarom alleen duurzame visvangst toestaan. D66 is voorstander van strikte EU-quota, meerjarenplannen voor visbestanden, toepassing van duurzame vistechnieken en het verbieden van niet-duurzame technieken. Het overboord gooien van (bij)vangsten is onaanvaardbaar. De Europese Unie moet de capaciteit van de vissersvloot actief verminderen. De EU moet een voortrekker blijven in de bescherming van bedreigde vissoorten, in internationaal verband en in bilaterale verdragen.

Samen water managen

D66 wil in Europees verband afspraken blijven maken over het waterbeheer van gedeelde watergebieden, zoals de aanleg van dammen, stuwen, overstroomgebieden en dijken. De manier waarop stroomopwaarts gelegen landen met hun water omgaan heeft gevolgen voor de waterveiligheid van lager gelegen gebieden. Wij willen dat landen samen oplossingen vinden voor waterveiligheid, bijvoorbeeld door water meer ruimte te geven en overloopgebieden uit te kiezen. Als het om water gaat willen wij dat de vervuiler en de gebruiker betaalt, hierdoor bevorderen we efficiënter watergebruik en vermindering van de wateronttrekking waarmee we droogte en vervuiling tegengaan. In 2015 moet de waterkwaliteit in de Europese Unie aanzienlijk verbeterd zijn.

Beschaafd omgaan met dieren

Mensen moeten altijd beschaafd omgaan met dieren. Onnodig leed moet worden voorkomen. D66 stelt daarom strenge en uniforme voorwaarden aan de bio-industrie. Wij willen scherpere controles op de duur van diertransporten en de omstandigheden waaronder dieren vervoerd worden. De Europese Unie moet de ontwikkeling en het gebruik van alternatieven voor dierproeven stimuleren. Wij willen dat Europa een voorbeeld neemt aan Nederland als het gaat om strenge regulering van het houden van exotische huisdieren. Dit moet onderdeel zijn van de aanpak van het toenemende probleem van wild life crime en stroperij.

D66 heeft bereikt
- Verbod ontvinnen haaien

Investeren in slimme groei: onderwijs, kennis en innovatie

Structureel anders begroten, structureel meer geld naar onderwijs, en innovatie

Europa moet investeren in slimme economische groei. Meer investeren in onderwijs en onderzoek,

beter gebruik maken van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën en meer aandacht voor innovatie. Overheidsbegrotingen, ook die van de Europese Unie zelf, moeten daarom fundamenteel anders. **D66 wil af van de starre Europese 7-jaarsbegroting, waarin vooral geld naar landbouwsubsidies en regiofondsen gaat. Wij willen meer flexibele begrotingen gericht op innovatie, duurzame infrastructuur en kennis.** En wij verwachten dat over deze begroting tijdig en duidelijk verantwoording wordt afgelegd. Om een flinke impuls te geven aan kennis en innovatie in de Europese economie, pleit D66 voor een structurele verhoging van de Europese uitgaven aan onderwijs en onderzoek, te financieren door halvering van de landbouwsubsidies.

Sterker onderwijs en meer innovatie over grenzen heen

De kwaliteit van het Europese onderwijs is gebaat bij internationale mobiliteit en uitwisseling van studenten, docenten en onderzoekers. Dit kan verder ondersteund worden door het effectiever maken van bestaande Europese programma's zoals *Erasmus +* waarmee studenten op uitwisseling kunnen naar andere landen. **Ons goede onderwijs kan een exportproduct zijn wanneer Ierse, Poolse en Spaanse studenten hier hun opleiding volgen.** Door diploma's en studieresultaten internationaal te erkennen, vinden talent en opleiding elkaar sneller en beter. Het aanvragen en verkrijgen van een visum voor onderwijs- en onderzoekuitwisseling moeten gemakkelijker worden. Wetenschappers moeten eenvoudig en zonder grote sociale zekerheidsproblemen in een ander Europees land aan de slag kunnen. De Europese Unie moet grensoverschrijdende samenwerking tussen universiteiten en onderzoeksinstituten stimuleren en hiervoor meer geld beschikbaar stellen. Zo gaan prestaties en de internationale aantrekkingskracht van de Europese topuniversiteiten en -hogescholen omhoog. Aandacht voor internationaal ondernemerschap en talenkennis, beginnend bij Duits en Frans, in alle delen van het voortgezet onderwijs in Nederland versterkt de fundamenten voor internationale economische groei. Grensoverschrijdend onderwijs ligt het meest voor de hand in grensgebieden. Praktische barrières, zoals in leerlingenvervoer, moeten hier worden verwijderd.

Innovatie

Om mee te tellen in de wereldeconomie is investeren in onderzoek en innovatie cruciaal. Zo verbeteren we de concurrentiepositie van Europa. Het nieuwe Europese onderzoeks- en innovatieprogramma Horizon 2020 is een belangrijke stap in uitwerking van die ambitie, maar bij lange na niet voldoende. Europa heeft een grote toegevoegde waarde bij het aanjagen van onderzoek. Innovatie moet daarom de rode draad zijn in vrijwel alle Europese investeringsprogramma´s. De bureaucratie moet drastisch verminderd worden, toegang tot financiering verbeterd

en meer ruimte voor publiekprivate samenwerking is noodzakelijk. Excellente projecten en talent krijgen dan alle ruimte. Door de hele onderzoeksketen heen, zodat praktijkgericht onderzoek en wetenschappelijke kennis elkaar aanvullen en versterken. Daarbij is nauwere samenwerking met het bedrijfsleven van groot belang om zo ook het MKB als belangrijke banenmotor te ondersteunen.

D66 heeft bereikt
– Europees geld naar lampen op zonne-energie

Europa aantrekkelijker maken voor talent van buiten

In heel Europa ontstaan in de toekomst tekorten aan mensen met specifieke vaardigheden. Dat maakt het extra van belang dat Europa aantrekkelijk is voor toptalent uit de hele wereld. Europese landen zijn nu vaak te terughoudend in het aantrekken van talent. Beleid wordt teveel door elk land afzonderlijk ingericht. Wij willen een actief Europees migratiebeleid gericht op het binnenhalen van talentvolle mensen van buiten de Europese grenzen.

Uitdragen van Europese cultuur en erfgoed

Beeldende kunst, literatuur, theater, film en bouwkunst zijn uitingen van onze gezamenlijke geschiedenis, van onze waarden en van ons perspectief op de samenleving. Kunstenaars liepen en lopen vaak voorop in maatschappelijke vernieuwing. Alleen daarom al zijn ze belangrijk. Mensen moeten in Europa vrij zijn om zich artistiek te uiten. Voor kunstenaars en de creatieve industrie geldt de vrije markt en bescherming tegen concurrentievervalsing.
D66 koestert de verschillende geluiden die de lokale of regionale culturen in Europa vertegenwoordigen. **Binnen Europa verwachten we van elk land dat het zijn, en daarmee eigenlijk ons aller erfgoed onderhoudt.** Waar nodig zetten we daar Europese middelen voor in. Wij willen dat Europa in de wereld onze historische en hedendaagse kunst en cultuur actief deelt. Ook op die manier dragen wij ons perspectief op samenleving, vrijheid, democratie en mensenrechten uit. Dat kan bijvoorbeeld door culturele missies, gezamenlijke tentoonstellingen en het gratis digitaal beschikbaar stellen van kunstwerken, vertalingen van Europese literatuur en wetenschappelijke werken.

D66 heeft bereikt
– Meer geld voor cultuur in EU-begroting

De euro is het fundament onder groei en welvaart

Kiezen voor de euro

D66 kiest voor de euro. De voordelen van onze gezamenlijke munt wegen ruimschoots op tegen de tastbare pijn die nu veroorzaakt wordt door haar gebreken. Het is wel de hoogste tijd dat de fundamentele gebreken eindelijk, en binnen democratische structuren, worden aangepakt.

Overheidsfinanciën op orde

Het is in ons eigen belang dat alle landen waarmee wij de euro delen hun overheidsfinanciën duurzaam op orde hebben. Dat is de afspraak. Ook Nederland moet zorgen dat schulden en tekorten niet langer uit de hand lopen. Dit vraagt om slim bezuinigingen, maar vooral om het aanjagen van de economische groei. Door hervormingen. Door het versterken van de interne markt. Door innovatie. Investeringen moeten vooral van de private sector komen. Wanneer overheden duidelijk en voorspelbaar zijn, zal het vertrouwen van bedrijven en consumenten herstellen. Wij willen strenge naleving door alle lidstaten van het Stabiliteits- en Groeipact, waarin we concreet hebben afgesproken binnen welke grenzen landen overheidstekorten en schulden moeten brengen en hoe economische groei bevorderd kan worden. De lidstaten moeten zich houden aan de gemaakte afspraken. Fraude moet hard worden bestraft. Recent gecreëerde instrumenten voor begrotingsdiscipline moeten voortvarend worden gebruikt. Deze instrumenten, genaamd sixpack, twopack en European Semester, zorgen voor meer transparantie en toetsing van de hardheid van begrotingen. De afspraken over begrotingsdiscipline uit het Fiscal Compact moeten worden omgezet in EU-wetgeving. Het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM), dat bepaalt hoe en wanneer Europa en landen elkaar te hulp schieten, moet verder worden ontwikkeld. De besluitvorming daarover moet dringend democratischer en transparanter.

Europese lidstaten die in de kern in staat zijn hun schulden af te betalen, maar tijdelijk geen geld van de markt aan kunnen trekken, moeten onder voorwaarde van hervormingen en bezuinigen geld kunnen lenen. Hiervoor is een 'lender of last resort' noodzakelijk. Het ESM kan als noodfonds deze rol vervullen. Voor overheden die in alle redelijkheid niet in staat zijn hun schulden af te betalen, moet schuldsanering onder zeer strikte voorwaarden mogelijk zijn. Alleen dan is er een mogelijkheid voor economisch herstel.

Uiteindelijk moeten de lidstaten, net zoals federale staten in de VS en Duitsland, hun boekhouding sluitend hebben. Tekorten worden op lidstaatniveau gefinancierd. Wel kunnen via een op groei gerichte EU-begroting met meer eigen middelen economische hervormingen gestimuleerd worden en economische schokken worden opgevangen. Op termijn horen daar eurobonds, minder nationale en meer Europese belastingen (BTW) en uiteraard een volwaardige democratische controle bij.

Een bankenunie om wurggreep van ongezonde banken te doorbreken

De crisis heeft aangetoond dat ongezonde banken uiteindelijk hun schulden neer kunnen leggen bij

overheden. Europese banken zijn vaak te groot in verhouding tot de omvang van de economie van hun thuisland. Die landen kunnen de schuldenlast van ongezonde banken niet dragen. Daarmee houden banken overheden in een wurggreep, deze banken zijn 'too big to fail'. Ook in Nederland kunnen wij het ons nu niet veroorloven een grote bank failliet te laten gaan. D66 wil af van deze situatie. **Toezicht op banken en de afwikkeling van probleembanken moet voortvarend en urgent op Europees niveau georganiseerd worden in een bankenunie. Hiermee zorgen we voor streng toezicht op alle banken, laten we banken opdraaien voor hun eigen problemen, stimuleren we concurrentie en beschermen we consumenten en belastingbetalers.** In Europa wordt te weinig vaart gemaakt met de bankenunie. D66 wil dat deze zonder verder uitstel snel wordt opgezet. Banken die te zwak zijn, versterken voorafgaand aan toetreding hun balansen. De bankenunie moet snel worden gecompleteerd met gemeenschappelijke regels en solide kapitaaleisen, een door de financiële sector gefinancierd bankenafwikkelingsfonds en een Europees depositogarantiestelsel. Te veel landen lijken nu niet bereid in alle openheid de zwakte van banken te erkennen. Wij willen zo snel mogelijk een onafhankelijke Europese toezichthouder die toeziet op alle grote financiële instellingen, dus ook verzekeraars en andere grote spelers. Ook de beslissingen over de afwikkeling van probleembanken moeten uiteindelijk door een onafhankelijke Europese instelling worden genomen.

Economieën die naar elkaar toegroeien

De Europese economieën zijn nauw met elkaar verweven door onderlinge handel en door grensoverschrijdende investeringen. Door het delen van één munt is die verwevenheid in de afgelopen jaren alleen maar toegenomen. Het gedrag van politici in het ene land heeft gevolgen voor de welvaart van het andere land. Eurolanden zijn het daarom, naast de genoemde begrotingsdiscipline, aan zichzelf én aan elkaar verplicht om hun economieën concurrerend en robuust te houden. Daarbij heeft en houdt elk land de vrijheid zijn economische en sociale beleid zelf vorm te geven. Maar wanneer een nationale economie zo onevenwichtig wordt dat zij een gevaar vormt voor de andere landen in de Europese Unie, bijvoorbeeld door een escalatie van gebrek aan concurrentiekracht of bovenmatige schulden, dan moet Europa van D66 kunnen ingrijpen en een land kunnen dwingen het evenwicht te herstellen.

In Europa koesteren we de vrijheid

> Sterke waarborgen voor mensenrechten

> Ruimte voor diversiteit garanderen

> Pal staan voor privacy

> Gezamenlijk zorgen voor rechtvaardig en effectief asielbeleid

Europa heeft ons in 65 jaar veel gebracht. Vrede, veiligheid, maar vooral ook vrijheid. De 28 landen in de Europese Unie hebben zich verbonden aan die vrijheid. Belangrijke waarden als democratie, mensenrechten en gelijkwaardigheid maken dat wij in vrijheid menswaardig kunnen leven en ons kunnen ontplooien. **Het Europa van D66 is een plek waar ieders individuele vrijheden gekoesterd worden. Waar rechtspraak onafhankelijk is en de persvrijheid is gegarandeerd.**

Morrelen aan die vrijheden is voor D66 onaanvaardbaar. Overheden die het niet zo nauw nemen met de persvrijheid of de rechten van vrouwen en homoseksuelen roepen we op het matje. Dat past niet in een vrij Europa. In ons Europa zorgen we dat alle lidstaten de grondrechten respecteren. Onze Europese waarden dragen we ook buiten Europa uit. We beschermen de mensen in de Europese Unie beter tegen inbreuken van buitenaf, zoals het ongewenst verzamelen van digitale persoonsgegevens.

Mensen hebben vrijheid nodig om zichzelf te ontplooien. Overheden hebben de belangrijke opdracht die vrijheden te garanderen en te beschermen. Op nationaal niveau, maar waar dat nodig is ook op Europees niveau. Bedreigingen voor onze vrijheid houden niet op bij landsgrenzen. In de strijd tegen grensoverschrijdende misdaad, moet er dringend beter Europees samengewerkt worden. De huidige stagnatie op het gebied van gemeenschappelijke misdaadbestrijding in de EU is zorgelijk. Een Europese aanpak is vaak effectiever en efficiënter dan de huidige, tekortschietende nationale aanpakken. Daarbij zijn stevige rechtsstatelijke waarborgen nodig. Die zijn de afgelopen jaren achtergebleven. Voor D66 moet de strijd tegen misdaad en terreur altijd worden gevoerd binnen de kaders van de rechtsstaat en met volledige inachtneming van de grondrechten.

Sterkere waarborgen voor mensenrechten
Voor D66 is van groot belang dat mensenrechten in de hele Europese Unie worden gerespecteerd. Dat moeten we binnen de EU kunnen afdwingen. Daarvoor zijn betere wettelijke instrumenten nodig. D66 wil dat nieuw toetredende landen altijd streng getoetst worden op de leidende principes van een democratische rechtsstaat, maar ook als landen eenmaal lid zijn, moet de EU ingrijpen als die principes ernstig en systematisch worden geschonden.

D66 heeft bereikt
– Mensenrechten in kern van verdragen met landen als Oekraine en Rusland

D66 wil een helder kader van mensenrechten dat in de hele Europese Unie wordt gehandhaafd en waar mensen aanspraak op kunnen maken. **Wat D66 betreft moet de Europese Commissie de naleving van grondrechten net zo rigoureus aanpakken als bijvoorbeeld de mededingingsregels of het Stabiliteitspact.** Mede dankzij D66 is er nu al een Eurocommissaris met de portefeuille grondrechten. Maar extra inzet is noodzakelijk. Een scherpe richtlijn voor de persvrijheid. Het Handvest van de grondrechten moet volledig en algemeen bindend worden. Versterk het agentschap ter bescherming van grondrechten. De Europese Unie moet toetreden tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. En Europese

maatregelen moeten altijd onderworpen kunnen worden aan gerechtelijke toetsing door het Europese Hof van Justitie.

Ruimte voor diversiteit garanderen

Ruimte voor diversiteit is een van de kernwaarden onder onze Europese Unie. De vrijheid en gelijke behandeling van ieder individu moet gewaarborgd zijn, ongeacht overtuiging, religie of levensbeschouwing. In Europa zijn steeds meer landen op de goede weg. Zo is het homohuwelijk in een groot deel van de Europese Unie inmiddels werkelijkheid. De rechten van het vrije individu moeten goed beschermd zijn als je binnen de EU verhuist. D66 vraagt bijzondere aandacht voor de rechten van getrouwde homoparen of LHBTI-paren (Lesbisch, Homo-, Bi- en Transseksueel en Interseksualiteit) met een samenlevingscontract. Deze moeten in alle landen van de EU altijd erkend worden. **In de EU staat D66 pal voor onze Nederlandse progressieve liberale verworvenheden, zoals legale abortus en euthanasie, de openstelling van het huwelijk voor paren van gelijk geslacht en ons softdrugsbeleid. In het Europees Parlement is en blijft D66 leidend op deze thema's, samen met een groeiend aantal medestanders.**

Pal staan voor privacy

De afgelopen jaren is de bescherming van privacy in Europa verder in het gedrang gekomen. Persoonlijke gegevens die in verkeerde handen vallen, vormen zeker in het internettijdperk een risico. D66 zet privacy bescherming hoog op de agenda. Bij de herziening van de Europese privacywetten maakt D66 zich dan ook hard voor strakke maar werkbare regels. Beschermen van privacy gaat over onze vrijheid, over de vrijheid van meningsuiting, over consumentenbescherming, over gelijke behandeling, over rechtsbescherming. Bescherming van de persoonlijke levenssfeer en bescherming van persoonsgegevens behoren in het digitale tijdperk tot de kern van de burgerrechten. Stevige Europese wetten moeten de basis vormen voor wereldwijde afspraken. Wij willen voorkomen dat inlichtingendiensten van binnen en buiten Europa zomaar elkaar, elkaars burgers en bedrijven digitaal bespioneren. Het Amerikaanse programma PRISM, dat heimelijk grote hoeveelheden gegevens verzamelt en combineert, is een voorbeeld van hoe het niet moet. Bevriende naties overtreden elkaars wetten niet.

D66 heeft bereikt
- Europese uitwisseling passagiersgegevens tegengehouden
- Vormgegeven ambitieus nieuw privacy beleid

Voor effectieve politie- en justitiesamenwerking is een gedegen bescherming van persoonsgegevens noodzakelijk. Het aannemen van een Richtlijn Bescherming Persoonsgegevens moet een belangrijke plek krijgen bij verdere politie- en justitiesamenwerking. D66 wil de verplichting om bel- en telecomgegevens van iedereen te bewaren,

afschaffen. Voor andere verregaande maatregelen als de opslag van alle Europese vliegtuigpassagiers moet eerst de noodzaak worden aangetoond. Dat is nu zeker niet het geval. Mensen krijgen bij D66 veel meer zelf de mogelijkheid te beslissen of hun digitale identiteit en gedrag in de digitale wereld mag worden gevolgd of voor commerciële doeleinden gebruikt.

Bij het streven naar een hoogwaardige bescherming van onze privacy willen wij naar één strenge Europese norm. Deze biedt niet alleen de gewenste bescherming, maar geeft onder andere door haar brede gelding ruimte voor innovatie en ondernemen in heel Europa.

Criminaliteit en terreur over grenzen heen effectief bestrijden

In een Europa met open grenzen hebben misdadigers nog te vaak vrij spel. Bij de bestrijding van criminaliteit is meer Europese samenwerking nodig. De noodzakelijke informatiedeling en samenwerking in Europa komt echter maar moeizaam op gang. Dat moet beter. Een hardere aanpak van daders en bescherming van slachtoffers van bijvoorbeeld vrouwenhandel is noodzakelijk. D66 streeft ter bestrijding van grensoverschrijdende misdaad naar één Europese rechtsruimte. Hiertoe moeten Europol en Eurojust – onder controle van het Europees Parlement – worden versterkt. Bij de totstandkoming van dit beleid zien wij gelukkig dat een drugsbeleid gericht op beperking van gezondheidsrisico's binnen de EU wordt omarmt en niet onder druk komt als gevolg van dit beleid. Wij willen dat Nederland hierbij weer voorop gaat lopen.

De laatste tien jaar werd het veiligheidsbeleid sterk beïnvloed door de Amerikaanse strijd tegen terreur. Een grondige evaluatie van het Europese antiterreurbeleid is noodzakelijk. D66 heeft hier het Europees Parlement van overtuigd. Nu is het zaak dit uit te voeren.

Internationaal opsporen en vervolgen beter maken

Door het strafprocesrecht van de EU-landen beter op elkaar af te stemmen, kunnen we internationale criminaliteit eenvoudiger en effectiever bestrijden. Op Europees niveau kunnen regels over verkrijging van bewijs, opsporingsbevoegdheden en rechten van verdachten worden geharmoniseerd. Dit leidt tot duidelijkere rechtsbescherming en succesvollere opsporing. Een eerste stap is de verbetering van het Europees Arrestatiebevel.

Gezamenlijk zorgen voor rechtvaardig en effectief asielbeleid

Omdat het in ieders belang is dat mensen binnen Europa vrij kunnen bewegen, is de bewaking van de buitengrenzen een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Vrij verkeer van personen betekent verder bouwen aan een gemeenschappelijk Europees asielbeleid. Een generaal pardon voor asielzoekers in één land heeft immers gevolgen voor andere landen. Bij die gemeenschappelijke aanpak horen minimumeisen aan de menswaardigheid van vluchtelingenopvang en procedures. **Vluchtelingen die per boot over de Middellandse Zee naar Europa proberen te komen, mogen nooit moedwillig op volle zee aan hun lot worden overgelaten.**

Europese solidariteit betekent ook dat landen waar veel vluchtelingen aan de grens komen, steun mogen verwachten van lidstaten waar zich relatief weinig asielzoekers melden. Wanneer Europese landen samen optrekken is de kans in ieder geval groter de terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers af te dwingen bij landen die dat nu nog aan Nederland weigeren dan wanneer ieder land dit individueel probeert. D66 wil toe naar één Europese beoordeling van de veiligheidssituatie in landen waar vluchtelingen vandaan komen. Dan kunnen we ook beter gerichte conflictpreventie en humanitaire hulp in de regio bieden.

Niet op eigen houtje grenscontroles invoeren

De open grenzen in Europa vormen een van de voornaamste verworvenheden van de Europese integratie. De binnengrenzen in de Europese Unie moeten altijd open blijven. Tijdelijke grenscontroles zijn alleen in uitzonderlijke gevallen geoorloofd, maar dergelijke besluiten moeten worden getoetst door de Commissie en kunnen nooit eenzijdig door individuele lidstaten worden genomen. Daarvoor is het gedeelde belang te groot.

Europa: onze stem in de wereld

> **Hervormingen voor een krachtige stem in de wereld**

> **Meer defensiesamenwerking**

> **Europa als voorvechter van internationale rechtsorde**

> **Via internationale handel naar vrede, veiligheid en welvaart**

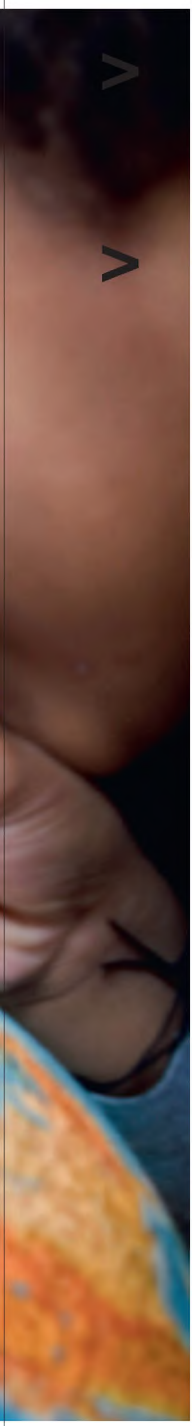

De afgelopen decennia heeft Europa laten zien hoe een relatief klein continent toch grote invloed kan hebben in de wereld. Een sterk Europa kan ook in de 21e eeuw een vuist maken tussen machtsblokken als de Verenigde Staten, Rusland en China. Onze invloed wordt groter als we namens 500 miljoen Europeanen met één stem spreken. Daarentegen wordt onze invloed kleiner als 28 economieën en 28 regeringen gecontroleerd door 28 parlementen voor het vermeend eigenbelang gaan. Ook een welvarend land als Nederland is alleen niet sterk genoeg. Juist wij hebben als exportland baat bij een sterk Europa.

Toen de Europese integratie in de jaren '50 begon, maakte Europa 20% uit van een wereldbevolking van 2,5 miljard mensen. Anno 2013 maakt de Europese bevolking nog slechts 7% uit van de 7 miljard wereldbewoners. In 2015 wordt 90% van de wereldwijde economische

groei buiten de Europese Unie gerealiseerd. In plaats van in het centrum van de macht, staat Europa nu te vaak machteloos langs de zijlijn, zoals bij de oorlog in Syrië. Dat kan anders. **Europa heeft een keuze. Laten we ons uiteen spelen door de grote machtsblokken of gaan we gezamenlijk de uitdagingen van de 21e eeuw aan? D66 kiest voor dat laatste.** Stevige Europese samenwerking, breed gedragen door 500 miljoen Europeanen. Met een gemeenschappelijk buitenlands, defensie- en handelsbeleid gebaseerd op onze gedeelde waarden.

D66 wil dat Europa zijn invloed in de wereld op vele manieren aanwendt. Door een gezamenlijk buitenlands- en veiligheidsbeleid, vertegenwoordigd door een Eurocommissaris met een netwerk van EU-ambassades. Door een gezamenlijke agenda voor het zich snel ontwikkelende Afrika en het turbulente Midden-Oosten. Door meer samen te werken op gebieden als handel, asiel en migratie, ontwapening en defensie. Door de krachten te bundelen bij ontwikkelingssamenwerking met minder bureaucratie. Door één EU-vertegenwoordiging in de Veiligheidsraad, Wereldhandelsorganisatie en Wereldbank. Verscheidenheid is prachtig, verdeeldheid is funest. Als één blok staan en strijden we voor de bescherming van onze belangen en voor de rechten en vrijheden van mensen. In Europa en daar buiten.

Een zichtbare Unie – hervormingen voor een krachtige stem in de wereld
De Europese economie is nog steeds de grootste economie ter wereld. Alleen gebruiken we die positie vaak onvoldoende, omdat we met te veel monden spreken. Wanneer wij samen optrekken heeft Europa meer gewicht en invloed in de wereld. Laat Europa zoveel mogelijk met één Europese stem spreken. D66 wil dat het Europees geluid in de wereld niet alleen dat van de koopman is, maar dat Europa zeker ook het belang van mensenrechten, democratie en de internationale rechtsorde uitdraagt. In Afrika, het Midden-Oosten en de rest van de wereld.

Een krachtige Europese stem vóór vrede, vrijheid, veiligheid en welvaart kan alleen wanneer we Europa ook daadwerkelijk de instrumenten geven om deze stem te laten horen. D66 wil daarom een volwaardig en samenhangend Europees gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid. Dat vereist van ons en van onze partners dat wij individuele beslisruimte opgeven in ruil voor meer gezamenlijke invloed. Europa moet inzetten op een hervorming van de VN-veiligheidsraad en een herziening van het vetostelsel. Europa wordt invloedrijker met één zetel en één krachtige stem binnen de VN, Wereldhandelsorganisatie, Wereldbank en andere multilaterale organisaties. Daarbij hoort één Europese vertegenwoordiger die verantwoordelijk is voor buitenlandse zaken, humanitaire zaken en ontwikkelingssamenwerking. Daarbij hoort ook een professionele Europese diplomatieke dienst. Waarom moeten alle 28 lidstaten overal nog een eigen ambassade hebben? Een EU-ambassade kan paspoorten en visa uitgeven,

handelsbelangen behartigen, consulaire bijstand bieden en rapportages maken. Een efficiëntere en goed georganiseerde Europese diplomatieke dienst bespaart geld en vergroot de slagkracht van Europa buiten zijn grenzen.

Meer defensiesamenwerking

Defensie is een van de pijlers onder het buitenlands beleid. Een effectief buitenlandbeleid kan niet zonder een flexibele en snel inzetbare krijgsmacht. Bij elkaar opgeteld investeren de Europese lidstaten flink in hun krijgsmacht, meer dan China en Rusland bij elkaar. We geven samen de helft van het budget van de Verenigde Staten uit. Toch hebben de Amerikanen 10 keer meer operationele slagkracht. De bestaande Europese samenwerking in de vorm van battlegroups is weinig effectief en beperkt inzetbaar.

De landen in de Europese Unie staan voor de uitdaging zich aan te passen aan de veranderende veiligheidssituatie in de wereld. Waar de Verenigde Staten zich internationaal – ook in NAVO-verband – minder zullen laten gelden, zullen we onze eigen veiligheid actiever moeten bewaken. D66 wil dat Europa zijn verantwoordelijkheid kan nemen in samenwerking met internationale partners. Dit kan de Europese Unie bereiken door meer samen te werken op het gebied van veiligheidsanalyses, het vaststellen van gezamenlijke behoeften, de gezamenlijke inkoop en onderhoud van materieel en training van personeel. Digitale veiligheid is onderdeel van deze agenda. Op termijn kan deze samenwerking leiden tot één Europese krijgsmacht.

Europa als voorvechter van internationale rechtsorde

Europese integratie heeft het grootste deel van ons continent 65 jaar vrede geschonken. Maar ook buiten de eigen grenzen heeft de Unie zich bewezen als baken van vrijheid, mensenrechten en democratie. Die verworvenheden zijn echter niet vanzelfsprekend. Zij vergen onderhoud, binnen en buiten het continent. D66 kiest voor een krachtige Europese Unie die ook buiten Europa staat voor vrede, recht en veiligheid. Een Europa dat leidend is in de uitbreiding en effectieve implementatie van de internationale rechtsorde. Een Europa dat landen stimuleert het Statuut van Rome – waarmee men jurisdictie van het Internationaal Strafhof erkent – te ratificeren. Zo kunnen we individuen die verantwoordelijk worden gehouden voor misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden en genocide berechten. Bij de internationale rechtsorde horen voor D66 in deze tijd nadrukkelijk ook milieurechten, te beschermen middels een internationaal milieugerechtshof.

D66 heeft bereikt

- Toegang tot internet en informatie prioriteit in buitenlands beleid

Actief bijdragen aan internationale veiligheid

D66 wil dat Europa een actieve rol speelt in het beheersen van gewapende conflicten, het beschermen van burgers en het voorkomen van oorlog. Europa moet in VN-verband het voortouw nemen in het realiseren van het principe van de 'Responsibility to Protect'. Wanneer een staat zelf tekortschiet in het beschermen van haar burgers, kan die verantwoordelijkheid overgaan naar de internationale gemeenschap. Europa moet opkomen voor goede juridische kaders bij de inzet van onbewapende vliegtuigen (drones). Daarbij dienen de ethische grenzen van geavanceerde oorlogstechnologie voortdurend bewaakt te worden. De Europese Unie moet een voortrekkersrol vervullen bij het streven naar veelzijdige nucleaire ontwapening.

Via internationale handel naar vrede, veiligheid en welvaart
In een wereld die steeds meer verbonden raakt, verschuiven onze handelsbelangen. Een steeds groter deel van onze internationale handel zal buiten de grenzen van de Europese Unie plaatsvinden. De handel met onze buren ten oosten en ten zuiden van Europa leidt tot meer samenwerking en invloed. Dit kan bijdragen aan zowel hun als onze vrede en veiligheid.

D66 heeft bereikt
– Mensenrechten als voorwaarde voor financiële steun andere landen

De Europese Unie moet te allen tijde onze handelsbelangen verdedigen. In ons Europese handelsbeleid moeten de waarden van de Europese Unie tot uiting komen. D66 blijft zich inzetten voor een betere toegang tot markten wereldwijd. Voor de verspreiding van fair trade principes. Voor handelsverdragen met ambitieuze hoofdstukken over duurzaamheid. Voor een Wereldhandelsorganisatie met een duidelijker plek voor milieu, duurzaam landgebruik en innovatie, zonder ontwikkelende economieën oneerlijk te benadelen. Wanneer duurzaamheid en mensenrechten in handelsovereenkomsten staan, moet Europa die gebruiken om het gewenste gedrag te bevorderen. Wij willen dat Europa actief handel inzet om positieve veranderingen in andere landen aan te jagen, bijvoorbeeld via Trade for Change initiatieven in Noord-Afrika en het Midden-Oosten.

In een wereld van opkomende economieën en steeds meer economische gelijkwaardigheid moeten we ook anders kijken naar ontwikkelingssamenwerking. D66 wil mensen vooral helpen om vanuit hun eigen kracht zelf iets aan hun situatie te doen. Dat begint met mensen een stem te geven, bijvoorbeeld door in Verenigde Naties, Internationaal Monetair Fonds, Wereldbank en de Wereldhandelsorganisatie plek te maken voor een meer gelijkwaardige stem van opkomende landen. Zo gaan we van ontwikkelingssamenwerking naar internationale samenwerking.

Ontwikkelingshulp als internationale samenwerking
Europa is wereldwijd de grootste donor van ontwikkelingshulp. D66 is daar trots op. Wij stellen echter ook hoge eisen. De samenwerking tussen de lidstaten moet veel beter, zodat geld beter wordt besteed. Gezamenlijke hulpprogramma's en investeringen in ontwikkeling moeten het uitgangspunt worden. Door versnippering tegen te gaan, kunnen we miljarden besparen. D66 wil dat de Europese Unie het goede voorbeeld geeft in het respecteren van internationale afspraken. De lidstaten moeten zich houden aan de afspraak hun ontwikkelingsbudget te verhogen tot 0,7 procent van het BNP. Dit past bij een ruimhartige, naar buiten gerichte Unie, die een rol wil spelen in de wereld.

De Europese agenda voor ontwikkelingssamenwerking moet zich primair richten op goed bestuur, democratisering, corruptiebestrijding. Daarnaast moet er ruimte zijn voor innovatie en het overdragen en beschikbaar maken van kennis. Een deel van het budget moet worden ingezet voor behoud van natuur en biodiversiteit. D66 vindt het oneerlijk van armere landen te verwachten dat zij de afweging tussen natuurbescherming, onderwijs, ontwikkeling en gezondheidszorg volledig zelf maken. Rechten en veiligheid van vrouwen en kinderen, LHBTI-rechten, persvrijheid en democratie spelen een grote rol binnen deze agenda's. Belangrijker nog dan het geven van hulp is het bieden van eerlijke kansen op handel, onder andere door het verminderen van handelsverstorende subsidies voor Europese landbouw.

De Europese Unie moet beter: democratischer, transparanter, slagvaardiger

> Transparant bestuur

> Een moderne EU-begroting

> Een federaal ideaal

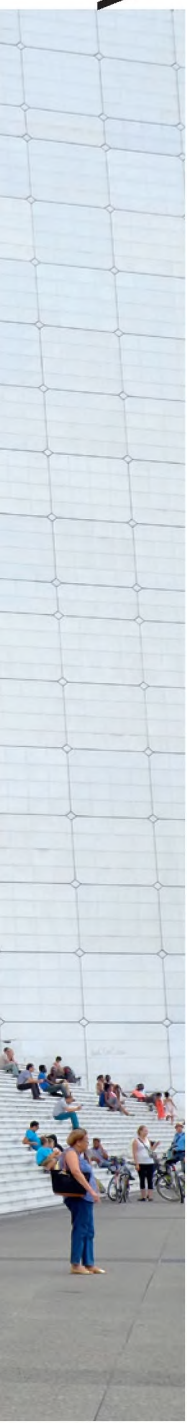

D66 wil Europa en zijn inwoners dichter bij elkaar brengen. Steeds meer mensen hebben een mening over Europa, zijn betrokken bij de toekomst van ons continent. Laten we die kracht mobiliseren om Europa te verbeteren. Om de afstand tussen 'Brussel' en de 500 miljoen Europeanen kleiner te maken. Voorzitter Barroso en President Van Rompuy zijn hoofdrolspelers op het Europese toneel, maar nooit is een van hen door ons gekozen. En wat zij besluiten, is moeilijk te volgen en te controleren. Zij leggen aan geen enkele kiezer verantwoording af. Dat gebrek aan democratie en transparantie moeten we aanpakken. D66 wil ook betere en structurele

samenwerking tussen ons nationaal parlement en onze afvaardigingen in Europa. Dat kan bijdragen aan herstel van vertrouwen.

Europa beslist over heel veel belangrijke zaken. Dat is goed.
Toch hebben veel mensen terecht moeite met de trage, gecompliceerde besluitvorming. **Europese leiders gaan te vaak van Eurotop naar Eurotop, zonder dat mensen tastbare resultaten zien. D66 wil dat besluiten in Europa sneller en simpeler genomen worden. En ja, die besluitvorming kan fulltime in Brussel plaatsvinden. Het maandelijkse parlementair verhuiscircus naar Straatsburg is ons een doorn in het oog.** Ook kunnen we met minder EU-agentschappen en adviserende EU-instellingen. Europese stukken moeten in principe openbaar zijn.

Mensen willen meer zicht en meer grip op wat er in Europa gebeurt. Vanuit ons democratisch DNA willen wij mensen ook meer te zeggen geven. Dus ook wanneer de Tweede Kamer instemt met een door D66 gewenst nieuw verdrag, geven wij alle ruimte voor een referendum waarmee de kiezer zich kan uitspreken over dit besluit. Als we het Europa van bureaucraten en bestuurders weer het Europa van mensen maken, heeft ons continent een mooie toekomst.

Een democratische politieke unie
Overtuigd van de kracht en de kansen die besloten liggen in Europese integratie, wil D66 de Europese Unie slagvaardiger, beter bestuurbaar en democratischer maken. Het huidige Europa is te vaak machteloos en weinig slagvaardig. **D66 wil dat Europa wordt geregeerd door mensen zelf, niet door banken, financiële markten of naamloze bureaucratieën. Wij willen daarom een volwaardige, meer democratische, transparante politieke unie met verdergaande bevoegdheden voor grensoverschrijdende problemen.** Een Europese Unie waarin de bestuurders democratisch worden gecontroleerd door het Europees Parlement. Wij willen een gekozen voorzitter van de Europese Commissie. De mogelijkheid individuele commissarissen weg te sturen. Een kleinere commissie die een afspiegeling is van de uitslag van de Europese verkiezingen. De mogelijkheid voor het EP om zelf wetsvoorstellen in te dienen. Europese kieslijsten bij Europese verkiezingen. En naast het Europese Parlement een democratische vertegenwoordiging van de lidstaten, bijvoorbeeld in de vorm van een Europese senaat.

Transparant bestuur
In een moderne democratie moeten burgers zelf kunnen controleren wat hun politici en bestuurders doen. In de Europese Unie heerst echter nog een verouderde cultuur van discretie en geheimhouding uit de beginjaren van de Europese integratie. De Openbaarheidverordening moet daarom dringend worden herzien. Raad en Commissie willen openbaarheid van bestuur beperken, het Europees

Parlement wil het uitbreiden. D66 zal zich inzetten voor het vlot trekken van de onderhandelingen. Wij streven naar meer openbaarheid, naar een sterk verbeterde 'Eurowob' (Europese Wet openbaarheid van bestuur) en een betere toepassing daarvan in de praktijk: stukken zijn openbaar, tenzij. Zoveel mogelijk informatie wordt via internet beschikbaar gesteld aan mensen. D66 wil een onafhankelijke instantie die toezicht houdt op de procedures voor het vertrouwelijk of geheim verklaren van stukken. Mensen moeten daar ook bezwaar tegen kunnen aantekenen.

D66 heeft bereikt
- Mensenrechten in kern van verdragen met landen als Oekraine en Rusland

Een moderne EU-begroting

De manier waarop de Europese Unie haar financiën organiseert en begrotingen opstelt verdient geen schoonheidsprijs. Begrotingen worden vastgesteld in een koehandel tussen landen. Uitgaven blijven gericht op prioriteiten uit de jaren '50. De financiële verantwoording is gebrekkig. D66 wil een moderne Europese begroting, die past bij de uitdagingen van de 21e eeuw. Op voorspraak van D66 zal Nederland tijdens zijn EU-voorzitterschap in 2016 werk maken van voorstellen voor een moderne begroting.

D66 heeft bereikt
- Europese uitwisseling passagiersgegevens tegengehouden
- Vormgegeven ambitieus nieuw privacy beleid

Het Europees Parlement moet directe zeggenschap en verantwoordelijkheid krijgen over eigen inkomsten en uitgaven. Uiteraard gaat een uitbreiding van eigen middelen gepaard met de afbouw van afdrachten door landen aan Europa. Wij willen een jaarlijkse begroting in plaats van de huidige 7-jaars begroting. Politieke partijen moeten de begrotingsplannen ook tot inzet van campagne kunnen maken, zodat mensen zich erover kunnen uitspreken.

Het geld op de Europese begroting moet veel beter besteed worden. Dat begint met de afbouw van landbouwsubsidies en regiofondsen. Maar er is meer te bezuinigen. Minder EU-agentschappen en minder adviserende EU-instellingen. Een afgeslankte begroting van het Parlement. Versoberde arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren en politici. Een einde aan de maandelijkse trek van Brussel naar Straatsburg. Al dit geld kan beter geïnvesteerd worden in innovatie en verduurzaming.

Voor D66 is ook van groot belang dat er meer gestuurd en gecontroleerd wordt op effectiviteit van de bestedingen. Bij grotere financiële zeggenschap hoort verantwoording door de commissie en ook door nationale ministers voor het Europees geld dat zij uitgeven. D66 wil, net als in Nederland, een jaarlijkse Europese 'gehaktdag', waarop de Commissie aan het Parlement verantwoording aflegt over besteding en behaalde resultaten. Tevens zou het Europees Parlement nationale ministers van financiën verantwoording moeten laten afleggen over de uitgaven van Europees geld in eigen land. Om deze verantwoordelijkheden kracht bij te zetten, moet het Parlement de mogelijkheid krijgen tot een volwaardig parlementair onderzoek.

Ons nationale parlement neemt zijn verantwoordelijkheid

Bij de ontwikkeling van een goed functionerende en democratische Europese Unie hoort een constante wisselwerking tussen Europa en de lidstaten. Ook het Nederlandse parlement heeft een bijzondere verantwoordelijkheid bij de democratische legitimering van het Europese beleid. Bij het Nederlandse parlement rust de democratische plicht om bijvoorbeeld nieuwe stappen in het integratieproces of de overdracht van nieuwe bevoegdheden te beoordelen. Bewust, beargumenteerd en transparant. Te vaak bespreekt de Tweede Kamer voldongen feiten of 'take it or leave it'-keuzes waar zij van tevoren geen of beperkte richting aan heeft gegeven. **D66 wil een pro-actievere opstelling, meer invloed en meer betrokkenheid bij Europa van ons nationale parlement.** D66 zet zich in voor een nauwe samenwerking tussen parlementen op alle beleidsterreinen. Daarbij moet wel steeds transparant zijn waar de bevoegdheden liggen, zodat de burger weet wie aanspreekbaar is voor besluiten.

In Europa regelen wat in Europa geregeld moet worden

Bevoegdheden liggen daar waar zij het best uitgevoerd kunnen worden en de beste waarborg voor persoonlijke vrijheid bieden. Dat is het uitgangspunt van D66. **Beslissingen worden het liefst zo dicht mogelijk bij mensen genomen, maar soms zijn problemen te groot om lokaal of nationaal op te lossen. De Europese Unie gaat over problemen die duidelijk grensoverschrijdend zijn en dus beter op Europees niveau kunnen worden opgelost.** Wij willen slagvaardig en krachtig bestuur op elk niveau. Een krachtige EU kan daarom niet zonder krachtige lidstaten en sterke gemeentes. In de EU verdragen is de afbakening van bevoegdheden vastgesteld. De praktische invulling van taken is niet vast te stellen met een in steen gebeiteld lijstje objectieve criteria. D66 bepaalt van geval tot geval hoe te handelen. Daarbij is het subsidiariteitsprincipe geen toverwoord om zoveel mogelijk nationaal te blijven doen of zaken 'terug te halen'. Wat beter op Europees niveau geregeld kan worden, regelen we Europees.

Lid worden van de Europese Unie: een exclusieve club

Het lidmaatschap van de Europese Unie heeft landen veel goeds gebracht. Landen die minder dan 25 jaar geleden nog een communistisch systeem hadden, zijn nu democratische rechtsstaten met een functionerende markteconomie. Voor handelsland Nederland, dat in veel van deze landen tot de grootste investeerders behoort, is dit van groot

belang. Maar niet elk land kan zomaar toetreden tot de Europese Unie. Voor D66 is uitbreiding van de Europese Unie een kans om verworvenheden als vrede, welvaart en veiligheid ook buiten de huidige grenzen te waarborgen en die binnen de eigen grenzen te vergroten. Tegelijkertijd kunnen de economische kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven stijgen. D66 is streng voor wie wil toetreden en hanteert een heldere voorwaarde: voldoen aan de Kopenhagencriteria, de samen vastgestelde minimumvoorwaarden om in aanmerking te komen voor het EU-lidmaatschap. Bij de start van onderhandelingen met kandidaat lidstaten moeten de hoofdstukken over mensenrechten, de rechtsstaat en fundamentele vrijheden als eerste worden geopend en als laatste afgerond. Zo laat de EU zien hoe groot het belang is dat zij hecht aan deze waarden. Bovendien kunnen we zo de invloed vanuit de EU op deze dossiers maximaal laten zijn. Ook met Turkije dient zo snel mogelijk te worden gestart met de onderhandelingen over deze hoofdstukken. D66 is voorstander van de toetreding van Turkije tot de Europese Unie, maar erkent dat er in dat land nog veel moet gebeuren. Om de hervormingsgezinde krachten in het land te steunen, moet de EU ophouden met het afgeven van dubbelzinnige boodschappen en duidelijk uitdragen dat Turkije welkom is in de Unie.

De Europese Unie is geen keuzemenu. D66 staat voor het 'lid is lid'-principe. Wij zijn tegen een Europa à la carte. Dat leidt tot onduidelijkheid en rechtsongelijkheid. De omarming van het volledige stelsel aan Europese regels en beleid is een voorwaarde voor toetreding tot de Unie. Tegelijkertijd ziet D66 ook dat in sommige gevallen een 'opt out' of integratie via verschillende snelheden de enige reële mogelijkheden zijn om politieke problemen binnen de huidige EU op te lossen. In die gevallen weegt D66 de kosten en baten van zulke keuzes zorgvuldig en transparant af.

Een federaal ideaal

D66 onderscheidt zich van andere Nederlandse partijen door haar duidelijke, aanhoudende streven naar een politieke unie in de vorm van een Europese federatie. Een federaal Europa waarin burgers rechtstreeks hun bestuur, in Europa en in hun land, kiezen en controleren en zelf de politieke richting bepalen. Deze lange termijn ambitie is geen doel op zich, maar volgt logisch uit het streven om effectieve oplossingen te vinden voor alledaagse problemen van mensen, in Nederland en in Europa. Een federaal Europa laat per definitie alle ruimte voor de diversiteit van nationale, regionale en menselijke verschillen en identiteiten. D66 wil bouwen aan een Europa van

mensen, niet van regeringen en diplomaten. **Wij kiezen voor een Europa waarin mensen en landen zich aan elkaar verbinden op grensoverschrijdende thema's en tegelijk landen hun zelfstandigheid en eigen karakter behouden waar dat zinvol en wenselijk is.** Zo sluiten we aan bij de sterk levende identificatie en sterk gevoelde band van mensen met hun directe omgeving en het land waarin zij leven. Een federaal Europa kan alleen maar werken als bestuurlijke bevoegdheden helder zijn gedefinieerd en worden uitgeoefend op het niveau dat past bij het vraagstuk.

Een nieuw Europees verdrag

D66 wil een slagvaardiger, democratischer en transparanter Europa. Het huidige Europees verdrag dat de inrichting van de Unie regelt, voldoet niet meer. Eigenlijk is het nog steeds het oude verdrag van Rome uit 1957, dat toen door de eerste zes lidstaten getekend werd, met een aantal wijzigingen. Om recht te doen aan een moderne Europese Unie is volgens D66 een nieuw verdrag nodig. De onderhandelingen daarvoor moeten op korte termijn starten.

Bij zulke onderhandelingen kiezen wij voor radicale democratisering en transparantie. EU-instelingen en procedures dienen te worden gedemocratiseerd, verlammende vetomogelijkheden moeten worden afgeschaft en het Europees Parlement moet op alle terreinen volledig medewetgever worden, inclusief het recht van initiatief. Alleen zo zorgen wij voor een Europese Unie die de uitdagingen van de 21e eeuw aankan en zich kan meten met de andere machtsblokken in de wereld.

Door meer transparantie en door de mogelijkheid van een correctief referendum neemt de rechtstreekse invloed van mensen op Europese besluitvorming toe. Wanneer het Nederlandse parlement over een nieuw Europees verdrag heeft besloten, willen wij dat de inwoners van ons land zich via een correctief referendum over dit besluit kunnen uitspreken. Zo stimuleren we een volwaardig en rijk politiek debat, zorgen we dat politieke partijen kleur bekennen en geven wij de kiezer, zoals het hoort, het laatste woord.

Richtingwijzers

D66

In dit verkiezingsprogramma vindt u concrete oplossingen voor vraagstukken die nu spelen. Maar de dagelijkse praktijk van het Europarlementaire werk is gevarieerder dan wij nu kunnen voorspellen. Daar zijn ongetwijfeld vraagstukken bij die in dit programma beperkt of zelfs geheel niet aan de orde komen. Daarom hebben wij onze uitgangspunten en ideeën vertaald in vijf 'richtingwijzers'. Deze zal een gekozen D66 vertegenwoordiger hanteren bij het nader invullen van toekomstige politieke keuzes.

Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindingrijkheid en creativiteit van mensen ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf en wij willen dat de overheid daarbij aansluit. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit. Bij alles wat we doen, vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op anderen in deze wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten.

Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk men-sen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoettreden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu beargumenteerd wordt.

Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Centrale waarden voor ons zijn lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en -uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat. Die waarden zijn universeel en zonder meer bovengeschikt. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.

Colofon
Dit verkiezingsprogramma is tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van de programmacommissie Europese Verkiezingen 2014 van D66, bestaande uit:

Marty Smits Voorzitter
Robert Farla
Kirsten Nienhuis
Timo Kansil
Joost Sneller
Anne van Meer
Jieskje Hollander
Michiel Hendrix

Voor het meedenken of meeschrijven aan, en het meelezen en redigeren van de inhoud van dit programma dankt de programmacommissie:

Alle Thema-Afdelingen van D66

De D66 delegatie in de ALDE fractie van het Europees Parlement en haar medewerkers

De Tweede Kamerfractie van D66 en haar medewerkers, in het bijzonder Daan Bonenkamp

De Eerste Kamerfractie van D66 en haar medewerkers

Verschillende experts – leden en niet-leden – die hun kennis en diensten belangeloos beschikbaar stelden

Vorm
de ontwerpvloot
i.s.m. www.joostdekker.com

Beelden
Hollandse Hoogte

Druk
Quantes

D66

© november 2013

© OMA

D66